

RADIONICA

AKM-PORTAL

Priredile:

Koraljka Golub i Jagoda Matovina

Izveštaj

Radionica AKM-portal zamišljena je kao mjesto na kojem će se raspravljati o mogućim mrežnim stranicama sa sadržajima vezanim uz arhive, knjižnice i muzeje. Cilj je radionice odrediti okvir za razvoj takvih zajedničkih mrežnih stranica u Hrvatskoj, koje će pružati mogućnost istodobnog pretraživanja arhivske, knjižnične i muzejske građe.

Radionica se sastojala od tri dijela. U prvom dijelu, za razjašnjavanje terminologije, obrađeni su postojeći mrežni alati za pregledavanje i pretraživanje World Wide Weba, uključujući portale, predmetne direktorije i predmetne pristupnike. Uslijedio je prikaz svjetskih mrežnih stranica portala i predmetnih pristupnika općenito, te inicijativa koje okupljaju arhive, knjižnice i muzeje posebno (Prilog). U trećem se dijelu raspravljalo o AKM-portalu prema unaprijed pripremljenim pitanjima:

- naziv web-stranica: portal, predmetni pristupnik, predmetni direktorij itd.,
- ciljne korisničke zajednice: arhivisti, knjižničari i muzealci; znanstvenici i istraživači; hrvatski građani; ostali korisnici diljem svijeta
- sadržaj AKM-stranica: osnovni podaci o ustanovama; informacijski izvori iz AKM- ustanova; AKM-izvori dostupni na webu; događanja u hrvatskim kazalištima, galerijama itd.; raspravišta,
- organizacija sadržaja: tražilica za opisane izvore; prebirknik s klasificiranim sadržajima,
- opisivanje i prikazivanje izvora: metapodaci, RDF/XML/DC,
- pokretači: Hrvatsko arhivističko društvo, Hrvatsko knjižničarsko društvo, Hrvatsko muzejsko društvo, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Hrvatski državni arhiv,
- način financiranja: sadašnji financijeri AKM-ustanova, sponzori,
- osoblje: voditelj/i projekta, osoblje koje se bavi obradom AKM-građe u elektroničkom okruženju, tehničko osoblje, osoblje zaduženo za financije i marketing i
- tehnički preduvjeti: smještaj stranica, veza na internet, hardver (memorija, brzina procesora, diskovni prostor), OS softver, softver za bazu podataka i baza podataka, softver za web-poslužitelj, korisničko sučelje.

Zaključci

Objedinjavanje hrvatskih arhiva, knjižnica i muzeja na webu potrebno je i izvedivo.

Jedan od načina za postizanje tog cilja jest izgradnja mrežnih stranica kontrolirane kvalitete. Sadržaj takvih stranica u početku bi bio jednostavan predmetni direktorij hiperveza na mrežne stranice AKM-ustanova i na ostale sadržaje na webu, vezane uz djelatnosti AKM-ustanova. Idući je korak povezivanja kroz portal izrada tražilice koja kroz jedno sučelje pretražuje sve AKM-baze trenutno objavljene na webu. U kasnijoj fazi portal može sadržavati nove hiperveze, knjižaru, dražbe, moderirano raspravište, prostor za oglašavanje (npr., projekata, radnih mjesta). Dio sadržaja koje bi mrežne stranice obuhvaćale već postoje: mrežne stranice AKM-ustanova i njihovi WebPAC-i, gotovi popisi hiperveza AKM-ustanova (npr., Muzejski dokumentacijski centar, web-stranice Instituta "Ruđer Bošković"), kao i model softvera za premošćivanje AKM-baza kojeg je izradio Robert Ravnić.

Kako bi stranice bile dostupne međunarodnoj zajednici korisnika, sučelje je potrebno oblikovati tako da bude primjereno svima, i to na više jezika.

Pokretač projekta izgradnje AKM-portala treba biti Radna grupa AKM-a, a na njemu bi trebao raditi snažan i stalan tim. Financijeri projekta trebaju biti izabrani između onih koji mogu osigurati, nakon početne investicije, stalni priljev sredstava za razvijanje i održavanje takvoga dugoročnog projekta.

WORKSHOP

THE ALM PORTAL

Prepared by:
Koraljka Golub and Jagoda Matovina

Report

The idea behind the ALM portal workshop was to ensure space enough for discussion on future web pages which would contain information on archives, museums and libraries. The goal was to set a framework for the development of such web pages in Croatian web space, which would encompass the activities taking place in the three fields, offering the possibility of simultaneous searching of the joined database.

The workshop consisted of three basic parts. The first part dealt with the current web search tools, including portals, subject directories and subject gateways for the purpose of clearing out the question of terminology. Next followed the outline of international web pages portals and subject gateways in general, with special reference to initiatives assembling archives, libraries and museums (Appendix). The third part included a discussion on the ALM portal, following the questions prepared in advance:

- web page title: portal, subject gateway, subject directory etc.,
- aimed user groups: archivists, librarians and museum experts; scientists and researchers; Croatian citizens and people worldwide,
- contents of the ALM web pages: basic data on institutions in question; information sources of the ALM institutions; ALM sources available on the web; events taking place in Croatian theatres, galleries etc.; online discussions,
- content organisation: search engine for described sources; browser with classified contents,
- description and presentation of the sources: metadata, RDF/XML/DC,
- initiators: Croatian Archival Association, Croatian Library Association, Croatian Association of Museums, National and University Library, Croatian State Archives,
- financing: current financial sources of the ALM institutions, sponsorships,
- staff: project coordinator/s, staff working on ALM material processing in the electronic environment, technical staff, marketing and financing staff, and
- technical preconditions: placing of web pages, internet connection, hardware (memory, processing speed, disk space), OS software, database software and a database, web server software, user interface.

Conclusions

A unified presentation of Croatian archives, museums and libraries on the web is both necessary and attainable. One way of achieving this goal is the construction of web pages of controlled quality. The content of these pages would at first consist of a simple subject directory of hyperlinks to the ALM institutions' web pages and to other web contents related to the activities of the ALM institutions. The next step in this process would be the construction of a search engine that would enable the search of all the ALM databases currently available on the web via a single interface. In its later phase, the portal could contain new hyperlinks, an online bookstore, auctions, moderated discussions, space for advertisements (eg. for projects, job offers etc.). A great deal of the material which these web pages would contain already exist: web pages of the ALM institutions and their WebPACs, completed lists of hyperlinks to the ALM institutions (eg. Museum Documentation Centre, web pages of the "Ruder Bošković" Institute of Science), as well as the software model for bridging the ALM databases (created by Robert Ravnić).

In order to make these web pages available to a larger international user community, the interface has to be designed to suit the purpose, offering information in a number of languages.

The ALM working group should be the initiator of the ALM portal project, and a strong and persistent team of experts should be formed for that purpose. Financial support of the project should be ensured by a continual cash flow even after the initial investment, since this is a long-term project in need of development and maintenance.

PRILOG

**POMAGALA ZA PRETRAŽIVANJE WEBA S NAGLASKOM
NA PROJEKTE POVEZIVANJA ARHIVSKIH, KNJIŽNIČNIH
I MUZEJSKIH ZAPISA**

Koraljka Golub

Katedra za bibliotekarstvo, Odsjek za informacijske znanosti
Filozofski fakultet u Zagrebu
kgolub@ffzg.hr

Jagoda Matovina

Knjižnica Medveščak, Zagreb
jagoda.matovina@knjizmed.tel.hr

Kao prilog raspravi o mogućnostima i načinu izgradnje mrežnih stranica arhiva, knjižnica i muzeja, te pružanja pristupa informacijskim izvorima tih ustanova putem zajedničkog sučelja, u prvom će se dijelu rada predstaviti najčešće korištena pomagala za pretraživanje informacijskih izvora na webu. U drugom će dijelu rada biti riječi o inicijativama za povezivanje baštinskih ustanova - arhiva, knjižnica i muzeja, od mrežnih stranica koje na jednom mjestu okupljaju osnovne informacije o tim ustanovama na određenom području, ili izvore koji se tiču zaštite AKM-građe, do projekata koji pokušavaju uspostaviti tehničku infrastrukturu za razmjenu zapisa o raznovrsnoj građi tih ustanova, uz osiguravanje daljnje obrade dokumenata prema specifičnostima arhivske, knjižnične, odnosno muzejske građe.

Pomagala za pretraživanje weba

Postoje razni alati za pronalaženje informacijskih izvora na webu. Najrašireniji su sljedeći: tražilice (*search engines*), predmetni direktoriji (*subject directories*), hibridne tražilice (*hybrid search engines*), metatražilice (*meta search engines*, *unified search interfaces*), pristupnici (*gateways*) i portali (*portals*). Međusobno se razlikuju u kvaliteti obrade izvora, ali i u opsegu rezultata pretraživanja. Pristupnici, koje pripremaju knjižničari, popisuju manji broj izvora, ali su vrednovani i detaljno opisani. Suprotno tome, zbog automatskog indeksiranja, tražilice obuhvaćaju goleme količine neselektirana i nevrednovana sadržaja koji je korisnicima često irelevantan. Za održavanje automatski indeksiranih tražilica nije potrebno mnogo ljudi, za razliku od predmetnih direktorija, a posebno pristupnika za koje se izvori ručno odabiru, popisuju i opisuju. Rezultat su ručne obrade kvalitetni i klasificirani izvori po kojima se može prebirati (*browse*) da bi se pronašla tražena informacija. Upravo u tome i jest prednost predmetnih direktorija i pristupnika jer korisnik lakše prepoznaje traženu informaciju prebirući određene izvore, negoli oblikujući upit o nečemu što mu je zapravo nepoznato. Za tražilice je pak poseban problem multimedijalna građa jer se ona ne može automatski indeksirati.

Predmetni direktoriji hijerarhijski su strukturirani i klasificirani informacijski izvori prema predmetima, a popisuju web-stranice koje odabiru ljudi. Najčešće su specijalizirani za jedno područje, ali postoje i multidisciplinarni. Međutim, ručno održavanje zahtijeva puno vremena i sredstava, tako da neke dijelove ne uređuju stručnjaci, a podaci su često i zastarjeli. Primjerice, Open Directory (<http://dmoz.org>) jedan je od direktorija koji poziva sve zainteresirane da odabiru, popisuju i klasificiraju izvore na internetu.

Hibridne tražilice spoj su "običnih" tražilica i predmetnih direktorija. Takvi su primjeri Yahoo (<http://yahoo.com>), Alta Vista (<http://www.altavista.com/>), HotBot (<http://hotbot.lycos.com>) i hrvatske mrežne stranice (<http://www.hr>). Često se nazivaju portalima kada obuhvaćaju više pomagala za pretraživanje.¹

Metatražilice istodobno pretražuju više tražilica i predmetnih direktorija putem jednog sučelja, a, za razliku od "običnih" tražilica, nemaju vlastite baze ni robot-program. Tako pojednostavljuju pristup i pretraživanje pa se može brzo doći do željenih informacija. Nedostaci se sastoje u tome što različite tražilice rabe različitu sintaksu pa rezultati nisu precizni, a složeniji upiti nisu mogući. Mogućnost odlučivanja koliko se dugo želi čekati na rezultate utječe na opseg dobivenih rezultata koji nisu tako obuhvatni kao pojedinačne tražilice i direktoriji. Dobro ih je koristiti kada se brzo želi doći do informacija o nečemu razmjerno jednostavnom. Neke od većih metatražilica su MetaCrawler (<http://www.metacrawler.com>), Ixquick (<http://ixquick.com>), Metor (<http://www.meteor.com>) i druge.

Za razliku od tražilica i direktorija, pristupnici se temelje na vještinama, znanjima i standardima knjižnične zajednice primijenjenim na internetske informacijske izvore. Oni se uglavnom sastoje od baze podataka koju čine detaljni zapisi s metapodacima koji opisuju internetske izvore, uključujući hipervezu na njih. Baza se može pretraživati po ključnim riječima i prebirati po predmetnicama, slično kao direktorij. Za prebiranje se koriste knjižnične klasifikacijske sheme, i to najviše Deweyeva decimalna klasifikacija i Univerzalna decimalna klasifikacija. Zapis u bazi sastoji se od standardnih metapodataka, što omogućuje uspješno pretraživanje, ali i interoperabilnost različitih baza, uključujući i knjižnične online kataloge. U tu se svrhu izrađuju konverteri za različite formate metapodataka, u čemu vodi Britanski ured za knjižnično i informacijsko umrežavanje (UK Office for Library and Information Networking: UKOLN). Pristupnici su najčešće usmjereni na jedno područje, a priređuju ih uglavnom sveučilišne, ali i nacionalne knjižnice. Neki od primjera su: Dutch Electronic Subjects Service (DutchESS) (<http://www.kb.nl/dutchess/>) koji pokriva sva područja, a izrađuje ga Nizozemska nacionalna knjižnica sa sedam sveučilišnih knjižnica; Social Science Information Gateway (SOSIG) (<http://sosig.ac.uk/>) za društvene znanosti; Edinburgh Engineering Virtual Library (EEVL) (<http://eevl.ac.uk/uksearch.html>) za elektrotehniku i strojarstvo; OMNI (<http://omni.ac.uk/>) za biomedicinu; Art, Design, Architecture & Media (ADAM) (<http://www.adam.ac.uk/>) za umjetnost, dizajn i arhitekturu; NOVAGate (<http://novagate.nova-university.org/>) za šumarstvo, veterinu, prehranu i ekologiju, a izrađuju ga danske, finske, islandske, norveške i švedske knjižnice u sklopu Sveučilišta NOVA.

¹Milinović, M. Učinkovito pretraživanje Interneta : (alati i tehnike). <http://www.szi.hr/seminar2000/prez/milinovic.pdf> (2001-08-22).

U okviru projekta Renardus,² koji je zamišljen kao pristupnik za europsku znanstvenu zajednicu, definirane su tri vrste pristupnika: informacijski pristupnik (*information gateway*) kao opći pojam koji se odnosi na niz vodiča po mrežnim izvorima; predmetni pristupnik (*subject gateway*) kao vodič za opisane i klasificirane izvore iz određenog predmetnog područja; te predmetni pristupnik kontrolirane kvalitete (*quality-controlled subject gateway*) u okviru kojeg se primjenjuje niz mjera kojima se osigurava sustavno pronalaženje izvora (planski odabir izvora i izgradnja zbirke, održavanje zbirke, opis izvora metapodacima i klasifikacijskim oznakama).

U projekt se mogu uključiti samo predmetni pristupnici kontrolirane kvalitete.

Prema online rječniku računalstva FOLDOC (Free On-Line Dictionary of Computing),³ portal je web-stranica koja ima ulogu "ulaznih vrata" za web. Obično sadrži tražilicu (*search engine*) i/ili hiperveze na korisne web-stranice, a često sadrži i novosti i druge usluge. Usluge koje nude portali obično su besplatne jer se očekuje da će ga korisnici postaviti kao osnovnu stranicu u svom prebirkniku ili da će ga često posjećivati. Većina internetskih portala zaradu namjerava ostvariti putem oglašavanja. Dio portala usmjeren je na određenu skupinu korisnika, a može biti dio intraneta ili ektraneta.

Osnovni su dijelovi portala direktorij i tražilica, a ostali važni dijelovi novosti (stručne i političke, vremenska prognoza, tečajna lista, dionice itd.), moderirano raspravište, čavrljaonica, elektronička pošta, imenik osoba i poslovni imenik, elektronička trgovina, online tečajevi, zbirke softvera, knjiga utisaka itd.

Razvoj AKM-mrežnih stranica u svijetu

Prema našim saznanjima, postoji niz inicijativa koje nastoje na jednome mjestu okupiti arhivske, knjižnične i muzejske sadržaje. Npr., na stranicama Sveučilišta Koblenz Landau (Universität Koblenz Landau)⁴ nalaze se izvori vezani uza zaštitu kulturnog nasljeđa u arhivima, knjižnicama i muzejima, od zakona do projekata suradnje na zaštiti.

Opsegom i kvalitetom ističe se i projekt Škotska mreža baštinskih izvora (Scottish Cultural Resources Access Network: SCRAN),⁵ koji izgrađuje multimedijску bazu izvora vezanih uz škotsku povijest i kulturno nasljeđe. Očekuje se da će do kraja 2001. doći broj od 1.500.000 tekstualnih zapisa i 100.000 s njima povezanih multimedijских izvora.

MALVINE⁶ je projekt koji zajedničkim sučeljem nastoji osigurati nov i poboljšan pristup rukopisima i pismima u europskim knjižnicama, arhivima i

²Renardus : the clever route to information. <http://www.renardus.org/gateway/gateway.html> (2001-11-22).

³FOLDOC : Free On-Line Dictionary of Computing. <http://foldoc.doc.ic.ac.uk/foldoc/index.html> (2001-09-22).

⁴Museumsrecht, Kulturgeschutz, Denkmalschutz. <http://www.uni-koblenz.de/~graf/museumr.htm> (2001-11-10).

⁵Scottish Cultural Resources Academic Network. <http://www.scran.ac.uk> (2001-11-10).

⁶MALVINE : Manuscripts and Letters via Integrated Networks in Europe. <http://www.malvine.org/> (2001-10-29).

muzejima. U okviru projekta izgrađuju se pomagala za konverziju različitih lokalnih formata u zajednički format za razmjenu koji će osigurati nastavak dosadašnjih tradicionalnih načina obrade informacijskih izvora.

Projekt Knjižnice, arhivi, muzeji (Bibliotheken Archive Museen)⁷ Centra za knjižnične usluge (Bibliotheksservice-Centrum) u Baden Württembergu okuplja informacijske izvore tih triju ustanova. Interoperabilnost se želi postići uspostavljanjem zajedničke tehničke infrastrukture koja se temelji na XML-u i DC-u.

U okviru programa Tehnologije informacijskog društva (Information Society Technologies: IST) Europske komisije⁸ postoji niz raznolikih projekata kojima je svrha razvoj informacijskog društva u Europi. Tako projekt CULTIVATE⁹ predstavlja odgovor na potrebu za novom mrežom koja podržava suradnju svih baštinskih ustanova - arhiva, knjižnica i muzeja. Najzanimljiviji je projekt COVAX,¹⁰ koji ima za cilj prikupiti opise informacijskih izvora kao i digitalizirane dokumente iz knjižnica, arhiva i muzeja, te izgraditi globalni sustav za pretraživanje i pronalaženje.

U okviru navedenih projekata iznalaze se tehnička rješenja koja se većinom temelje na XML-u ili SGML-u, uz uporabu DTD-a (Document Type Definition) za knjižnice (MARC DTD), arhive (EAD DTD), muzeje (AMICO), kao i DTD-a za označivanje elektroničkih inačica baštinskih tekstova. Također se ispituje primjena DC-a i protokola Z39.50.

LITERATURA

Borgman, Christine L. From Gutenberg to the global information infrastructure : access to information in the networked world. Cambridge, Ma., London : MIT Press, 2000.

Clever searching.

<http://www.almaden.ibm.com/cs/k53/clever.html> (2001-08-15).

Contemporary Culture Virtual Archives in XML : COVAX.

<http://www.covax.org> (2001-10-10).

Cultivate.

<http://www.cultivate-europe.org/> (2001-11-10).

DESIRE : information gateways handbook.

<http://www.desire.org/handbook/> (2001-08-26).

DFG Projekt "Bibliotheken Archive Museen" in Baden Württemberg.

<http://www.swbv.uni-konstanz.de/diglib/bam/projekt.html> (2001-10-29).

⁷Das DFG Projekt "Bibliotheken Archive Museen" in Baden Württemberg. <http://www.swbv.uni-konstanz.de/diglib/bam/projekt.html> (2001-10-29).

⁸The European Commission Community Research : Information society technologies. <http://www.cordis.lu/ist/> (2001-11-10).

⁹Cultivate. <http://www.covax.org> (2001-11-10).

¹⁰Contemporary Culture Virtual Archives in XML : COVAX. <http://www.covax.org> (2001-10-10).

The European Commission Community Research : Information society technologies.
<http://www.cordis.lu/ist/> (2001-11-10).

FOLDOC : Free On-Line Dictionary of Computing.
<http://foldoc.doc.ic.ac.uk/foldoc/index.html> (2001-09-22).

Koch, Traugott. Quality-controlled subject gateways : definitions, typologies, empirical overview.
<http://www.ub2.lu.se/tk/SBIG-definition.txt> (2001-09-22).

Ljubi, Igor; Gordan Gledec; Maja Matijašević. WWW.HR directory : adding value by use of metadata. <http://www.carnet.hr/cuc/cuc2000/radovi/b4.html> (2002-05-16).

MALVINE : Manuscripts and Letters via Integrated Networks in Europe.
<http://www.malvine.org/> (2001-10-29).

Milinoić, Miroslav. Učinkovito pretraživanje Interneta : (alati i tehnike).
<http://www.szi.hr/seminar2000/prez/milinoic.pdf> (2001-08-22).

Museumsrecht, Kulturgeschutz, Denkmalschutz.
<http://www.uni-koblenz.de/~graf/museumr.htm> (2001-11-10).

Place, Emma. International collaboration on internet subject gateways.
<http://www.ifla.org/IV/ifla65/papers/009-143e.htm> (2001-08-13).

Renardus : the clever route to information.
<http://www.renardus.org/gateway/gateway.html> (2001-11-22).

SCRAN : Scottish Cultural Resources Academic Network.
<http://www.scran.ac.uk> (2001-11-10).

Shneiderman, Ben; Don Byrd; Bruce W. Croft. Clarifying search : a user-interface framework for text searches. // D-lib magazine (January 1997).
<http://www.dlib.org/dlib/january97/retrieval/01shneiderman.html> (2001-07-12).

Subject directories and search engines.
<http://www.utpb.edu/library/searchengines.html> (2001-09-18).

UK Office for Library and Information Networking : UKOLN.
<http://www.ukoln.ac.uk/> (2001-08-22).

Westera, Gillian. Effective web searching tutorial.
<http://lisweb.curtin.edu.au/staff/gwpersonal/searchtut/index.html> (2001-08-15).